

CONGREGATION
SHOMREI EMUNAH

KIBBUD AV V'EM

TIMELESS VALUES
&
CONTEMPORARY CHALLENGES

PART I

MOTZEI SHABBOS PARSHAS SHEMOS
24 TEVES 5767
JANUARY 13, 2007

(1) שמות (פרק כ)

(יא) כבד את אביך ואת אמך למען יארכו ימיך על האדמה אשר יקוק אלהיך נתן לך

(2) ויקרא (פרק יט)

(ג) איש אמו ואבי תיראו ואת שבתתי תשמרו אני יקוק אלהיכם

(3) גמ' קידושין (ל:)

תיר נאמר: +שמות כ+ כבד את אביך ואת אמך, ונאמד: +משל ג+ כבד את ה' מהונך, השוה הכתוב כבר אב
ואם לכבוד המקום; נאמר: +ויקרא יט+ איש אמו ואבי תיראו, ונאמר: +דברים ו+ את ה' אלהיך תירא ואתו
תעבו, השוה הכתוב מורת אב ואם למוראת המקום;

(4) גמ' קידושין (ל:)

תיר, שלשה שותפיו הוא באדם: הקב"ה, ואמו, وابיו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה
אני עליהם באילו דרתי ביניהם וכבדוני.

(5) גמ' קידושין (לא:)

תני תנא קמיה דרבנן: בזמן שאדם מעדיר את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: יפה עשתי שלא דרתי ביניהם,
שاملמי דרתי ביניהם צערוני.

(6) גמ' קידושין (לא:)

רב יוסף כי הוה שמע כל כרעא דאמיה, אמר: איקום מקמי שכינה דעתיא.

(7) פסיקתא רבתיה (פיסקא גנ)

אבל בשעה שאמר אנכי ה' אלהיך (שמות כ' ב') אמרו איזה מלך שרצה שייה אחר מכחישו, והקב"ה אינו רוצה
שייא אחר מכחישו, בשעה שאמר לא יהיה לך (שם שם) אמרו איזה מלך רוצה שייה לו שותף, בשעה שאמר
הקדוש ברוך הוא לא ת שא (שם שם) אמרו איזה מלך רוצה שייה משביעים בשמו ומשקרים, בשעה שאמר הקדוש
ברוך הוא זכור את יום השבת לקרשו (שם שם) אמרו איזה מלך רוצה שלא יהיו מכבדים יום גינויו, והקדוש
ברוך הוא רוצה שייה ישראלי מכבדים את יום השבת, אבל בשעה שאמר כבד אמרו בנימוסיות לנו כל מי
שהוא מכתיב עצמו שריגין למלך הוא כופר באבותוי, וזה מכרי והוא אומר כבד את אביך ואת אמך, עמדו מסאיםיהם
וקילסו להקדוש ברוך הוא.

(8) בראשית רבה (סחה:ט)

אר"ש בן גמליאל כלימי היהי משמש את אבא ולא שימושו אחד ממאה ששמש עשו את אביו, אני בשעה
שהיהי משמש את אבא היהי משמש בבגדים מלוכלים, ובשעה שהיהי יעצה בדרך היהי יועז בבגדים נקיים,
אבל עשו בשעה שהיא משמש את אביו לא היה משמש אלא בבגדי מלכות

(9) גמ' קידושין (לא:)

אמר רבבי יוחנן: אשרי מי שלא חמאן.

(10) רש"י (קידושין לא:)

אשרי מי שלא חמאן – שאי אפשר לקיים כבודם בכל הצורך והוא נענש עליהם.

(11) גמי קידושין (לא).

אמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודماء בנ נתינה שלו, בקש ממו חכמים אבנים לאפור בשיטות ריבוא שכיר, ורב הכהנא מתני: בשמוניים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אבי, ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקב"ה שכיר, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נתונים לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותן ממן שהפסדי בשביל כבוד אבא.

(12) פירוש המשנה לרמב"ם (פה א:א)

כל המצות נחלקות חלוקה ראשונה לשנים, חלק במצות המיוחדות לאדם בעצמו בינו ובין ה' כגון העיצית... וחלק במצות ה תלויות בתקנות יחס בני אדם זה עם זה כגון האזהרה על הגנבה... ולכבר ההורים והחכמים שם אבות הכל...

(13) ספר החינוך (מצ' ל)

משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמור חסיד למי שעשה עמו טובות ולא יהיה נבל ומונכר וכפוי טובות שזו מירה רעה... ושיתן אל לבו כי אב והאם הם סיבת היותו בעולם, וע"כ ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיכל... וכשיקבע זאת המדה בנפשו עליה ממנה להכיר טובת הא-ל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם... וירורך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא.

(14) תלמוד ירושלמי (קידושין פ"א ה"ז עמי יז)

אר' אבון מה אם דבר שהוא כפריעת חוב כתבי בו למען יטב לך ולמען יאריכון ימיך דבר שיש בו חסרון כייסון נפשות לא כל שכנן אר' לוי והוא דרבנן גROL ה' דבר שהוא כפריעת חוב מדבר שאינו כפריעת חוב

(15) פni משה (שם מה אם דבר)

דימה מצוה זו שהיא כפריעת חוב לאדם, שכל מה שיעשה לאביו ולאמו איןו אלא כפרעון חוב, שנמלוחו הטובה בלידתו וגידולו ולמלווה כתיב בה שכא גדול כזה...

(16) רמב"ן (שמות כ:יב-יג)

כבד את אביך – הנה השלים כל מה שהוא חייב בראביה הבורא בעצמו ובכבודו, וחוזר למצוות אחרות בעניין הנבראים, והתחליל מן האב לתולדותיו בעניין ברא משתחף ביצירה, כי השם אבינו הראשון... ולא פירש הכתוב הבהיר, שהוא נלמד מן הכבוד הנאמר למעלה באב הראשון יתברך, שירדה בו שהוא אביו, ולא יכול היה לומר על אדם אחר שהוא אביו... ויכנסו בכלל הכבוד דברים אחרים, כי בכל כבודו נצטוינו, ומפורשים הם בדברי רباتינו (קדושים לא ב), וכבר אמרו (שם ל ב) שהוקש כבודו לכבוד המקום... והנה עשרה הדברים חמישה בכבוד הבורא וחמשה לטובות האלים, כי כבוד את אביך כבוד האל, כי לכבוד הבורא צוה לכבוד האב המשתחף ביצירה, ונשארו חמישה לאדם בצרבו ווטבותו:

(17) מנהת חינוך (מצ' לג אות ג')

... מ"מ אני מסופק, לפי המבואר בר"מ פ"ב מתשובה ה"ט ובש"ס יומא (פ"ה ע"ב) דבעברות שבין אדם לחבריו לא מהני תשובה ולא יום הכיפורים עד שירצה את חבריו, אם כאן במצוות זו של כבוד דהוא נוסף, דגזרת הכתוב היא דנוסף על כבוד כל אדם, דבאדם אחר אין אישור אלא לצערו וככאן מצ' לכבודו, אם לא כיבדו אפשר דהיא רק מצוות המקומות ברוך הוא ולא בין אדם לחבריו, דבין אדם לחבריו אין אלא במא שהוא שווה לכל אדם, אבל כאן הוא רק באביו ואמו, א"כ אין אלא מצוות שבין אדם למקום ברוך הוא. או דילמא כיון שהשיות צווה זו המצוה בין אדם לחבריו, היי בין אדם לחבריו ולא מהני תשובה אם לא שירצה את אביו ואמו.

(18) ס' ארץ הארץ להגדע שכתעד שליט"א (ס"י כו הע' 4)

ובתשי' מהר"ם שיק חי"ד (הלי' כבוד או"א) דין באב שמחל לבנו על כבוחו למשך חייו, אם יכול האב לחזיר בו לאחר זמן ולחיב את בנו לשמשו. ותלה הדיין בזה בגדר החיבוב וכבוד או"א, אם הוא חיבוב ב"א למקום או ב"א לחברו, ע"י"ש בדבריו הנחמדים. ולבסוף הסיק להוכיח מדין מכובדו לאחר מותו רבעל כרחנו צ"ל דהוי חיבוב ב"א למקום, דאי"א להיות שעבודים למת. ובאמת יש לעדר בהוכחה זו מב' טעמיים: א' ייל דמכובדו במותו לאו דאו"ר" כדרעת התפא"י ... ב. ייל דתרדיijo איתניyo במצ' כבוד או"א, ג' שעבודים ב"א לחבירו וגם מצ' ב"א למקום, ולאחר מיתה, דאי"א להיות שעבודים למת, תשריך מצ' ב"א למקום.

(19) גמ' קידושין (לא):

ת"ד: אייזה מורה, ואיזה כבוד? מודא – לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריעו; כבוד – מאכילה ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוסיאה.

(20) דמב"ם (מדדים וגן):

אי זהו מורה ואי זה כבוד, מורה לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו, ולא יקרה לו בשמו לא בחיו ולא במותו, אלא אומר אבא מר, היה שם אביו או שם רבו בשם אחרים משנה את שמו, יראה לי שהוא בכך אלא בשם שהוא פלא שאין הכל דשין בו, אבל השמות שקוראים בהן את העם כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכיוצא בהן בכל לשון ובכל זמן קורא בהן לאחים שלא בפניו ואין בכך כלום, אי זהו כבוד מאכילה ומשקה מלביש ומכסה משל האב, ואם אין ממן לאב ויש ממן לבן כופין אותן רוזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול, ומוסיאה מכנסים ומכניס ומשמשו בשאר הדברים שהשמשים משמשים בהן את הרבה, ועומד מפניו בדרך שהוא עומד מפני רבו.

Gerald Blidstein, Honor Thy Father and Mother (New Jersey:2005), pp. 39, 47 (21)

The Talmud illustrates "reverence" tersely: "Reverence means that son must neither stand nor sit in his [father's] place, nor contradict words, nor tip the scale against him."¹³ The principle behind this is clear: nothing is to be done that might diminish the dignity, hence the feeling of worth, of one's parent—either father or mother.¹⁴ Reverence (*morah*) is expressed by this unegalitarian reserve, which demonstrates behaviorally the qualitative gulf in status separation between parent and child. Indeed, parental dignity is here virtually identical with inviolability and superiority, just as respect shown others generally expresses itself in self-abnegation of some sort.

Honor means that he must give food and drink, dress and cover him, and lead him in and out.⁴¹

The fundamental motif of *kibbutz* is personal service.⁴² Though the passage cited above does indeed serve as a springboard for the talmudic and medieval discussions of filial support of parents, its primary meaning is to require personal service in the parent's behalf quite similar to that performed by the servant for his master. To feed and clothe requires, primarily, not the financial expenditure for food and clothing, though it may imply that as well, but the physical deed itself. Thus, the personal responsibilities of the son to his father are analogous to those of a servant to his master. These include the symbolic gestures of attentiveness as well as the satisfaction of real needs, for both dimensions of service underscore the worth of the person so served and honored.

(22) גמ' קידושין (לא):

תני אבימי בריה דרבבי אבהו: יש מאכילה לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, ויש מטחינו בריחסים וمبיאו לחיי העולם הבא.

(23) דש"י (קידושין שם)

שמכובדו בברבו בדברים טובים ונחומיים... ובגמרת ירושלמי גרס מעשה בשניהם מעשה באחד שהיה מאכילה לאביו פסיוני פעמי אחת אמר לו אביו מאין לך לך אלה, אמר לו סבא מה איכפת לך טחון ואכול, כלומר לעוס ואכול הראהו שקשה לו ושוב מעשה באחד שהיה טחון בריחסים והיה לו אב זקן ושלח המלך בשבייל אביו לבא לעבודת המלך אמר לו בנו אבא טחון ואני אלך תחתיך לעבודת המלך שאין לה קצבה.

(24) אגרת התשובה לרבנו יונה (אות ק"ב)

כב) דע שהעולם כולו נברא לבכור השם יתרברך שנאמר יישעה פ"ג, זו יכולה
הנקרא בשטוי ולכבודו בראותיו ונו. והרוצה לבכד את השם יתרברך
יכבד את אביו ואמו. אטרו רבותי זיל בוטן שטכבר אדר אביו ואמו אומר
הקביה מעליה אני עליכם באילו דודתי ביןיכם וכבודוני. עיקר ביבוד אב ואם
לעשות להם נתה רוח בין דבריהם בין בעמעה^{ט"}, והצערת בדברים נдол
ענו מנשוא, שכן אטרו חוויל וקדושים לי"א, אין יש מכך לאביו פסוני

(25) מנורת המאור (פרק ט – כבוד אב ואם, עמ' 15)
וכשיכנס האב או האם לביתו של בן ישמח בהם, ויקבלם בסבר פנים יפות.

(26) ספר החידדים (ט:לה-לו)

ואשכטו בזינו בלב, דכתיב ותבו לו בלבת, ונקלותי עוד מזאת וכייתי
שפָל בעני (שמואל ב, י"ט). וככתוב נחלה גברתת בעיניה (בראשית ס"ג, ד').
ועל זה אמר שלמה (משלי ל, י"ג) עין תלעג לאב ותבו ליקחת אם יקרוק
ערובי נחל ויאכלוק בני נשר. ומעשה היה במנינו באיש שהיה זו את
אמו, רק שהותה קללה ובזינה בעיניו לפי שנשאה לאיש אחורי מות אביו,
והאיש קזה קלוה דבר ים ונברג והשליך לים וחפשו כי הוזים לבקש
ומצאווה על שפת הים ועיזו את מגרת שנקרא הקוריק העורבים, גרי לה
כבוד האב, (ערף מצה"ו).

לו וכן כבוד האם, דהרי שקולים הם, כדכתיבנה לעיל. ונראה, דעקר
מצוות פבזב בלב, הִא רחמן לבא בעי בכל מצוה, ועוד הרוי השנה
יתברך בכוקם לכבודו, הוא יתברך נתרעם (ישעה כ"ג, י"ד) בפיו ובשפטיו
בצדוני ולבו רתק מנגני, כלומר שער כבוד בלב, (ערף מצה"ו).

לה) כבד את אביך ואת אםך (שמות כ, י"ב; דברים ה, כ"ו), מציגנו כבוד
בלב, דכתיב (תהלים ס"ג, א) ה' מי גדור באלה וה' נבזה בעיניו נמאס, הינו
עיני השכל, שיחשב האדם בלבו כי הוא נבזה ומואס ונקללה, וסיפיה
זכרא ואת יראי ה' יכבד. ואם הכבוד בדברים ובמעשה בלבד ולא בלב,
הרי שהוא אומת לו שהם נבזים ומואסים בעיניו כמו שהוא רק מכבד אותו
בפה מפני שהשם יתברך צנה, אלא על קרחה כי לא אמר ואת יראי ה'
יבגד בעיניו שיזמה בלבו שהם גדולים ונכבדי ארץ שתו עקר כבונם
ומתוון בך ונדי יכבדם בדברים ובמעשה.

ועל המבזה אביו או אמו בלבו, או בדברים או במעשה שסתור
דבריהם או יושב במקום המיקוד להם וכיווצאי-בוזה, נאמר (דברים כ"ג, כ"ה)
ארור מקללה אביו ואמו, ופרשו שאינו לשון קללה אלא לשון בזין,

(27) סיחות מוסר לר"ח שמואל ביז (א:ככ)

כבוד אב מתקימת כתולכתה, אל-אַבְּיךָ מֵעִירְךָ הבן את אביו ומעריצו למאד,
וחיב הבן למְצֹא באביו תכונות מסימות בבן הוא צָצִין יותר מכל ויקחו ונחרי
הוא בְּהַנּוּ גָדוֹל הדור, וכן בְּנָגָג אֲדֻמֵּיר וצ"ל, כי אם לא עֲרֵיבָנו בלבו ואני
קָחָשָׁבָו בְּמַעַמְקֵי نفس, כי אז אפללו הוא מאכילו ומשקהו וקס לפניו ורצ לפניו
הרוי זה לא קיים מצוות כבוד אב כלל, עד כאן דברין.

(28) פרק דרכי אליעזר (פרק לא)

ר' יצחק אומ' שלש שנים היה יצחק מתאבל ולאחר שלוש שנים לקח את רבקה ושבה אבל אמו, מכאן אתה למד
עד שלא יכח אדרם אשה אהבתו הולכת אצל הוריו, לקח אשה אהבתו הולכת אחר אשתו, שנ' על בן יעוז איש
את אביו ואת אמו ודרבק באשתו, וכי יעוז איש את אביו ואת אמו ממצוות כבד, אלא שאהבת נפשו דרכה אחר
ашתו, שנ' ותרכך נפשו בדינה, ואומי' ודרבק באשתו והוא לבשר אחד,

(29) שותת הרמב"ם (ס" תמח)

דע שזו שבחה שחייבתנו התורה על הגרים גדוליה היא. על האב ועל האם נצטינו בכבוד ומוראה ועל הנביים לשמע
להם ואפשר שכבוד אדרם ויירא וישמע ממי שאינו אהבו, ועל הגרים צונו באהבה הרבה המסורה לב ואהבתם את
הגר וגוי כמו שצונו לאהוב את שמו ואהבת את ה' אלהיך.

(30) ספר החרדים (ט:לו-לח)

לוז'לה) לשון הוחר פרשת כי מצא רפייא*) : בגברא זאשפטל בתר אבוקה ואמיה דרכיהם לון יתר מגרמיה ונפשיה רוחיה ונשמתייה, וכל עלאקא דקהה ליה לאין למעבד ביה רעוותא דאבעה ואמיה ולמפלח (ולספור) לון ביה, עד כאן לשונו, למdone, שקבלה בינעם שבכל כבוקם האנקה, ודין הוא, שהרי אמרו במדרש דכל מצות כבוד אב ואם היא פרעון חוב שהבו חיב לפער לאביו ולאמו היטה שגמלוהו,ומי שאינו מכבים נקרא רשע דכתיב מהליכ לוי, כייא ליה רשע ולא ישלם, והמאכilm ומשלקה אותם ועשה להם כל צרכיהם נקרא צדיק שנאמר (בז) וצדיק חונן וננותן, גינו שנוטנו להם בלב תנו כדרך שקיי נונתנים לו ולא בלב אנוני. ובכלל הפרעון, שיאהב אותם אהבה עצה כדרך שקיי הם אהבים אותו, ולא ידיו עליו לטrho-ולממשא בבד. זכתב בספר המדות: ואם אין אדם מקבב אביו ואמו, גרות קשות באו עליו, בענין שנאמר ידעתי כי, כי יאמר ה' יגע כי נגש העם קוה בפיו ובשפתיו כבודני ולבו רתק מפני לכו הנני יוסיף להפליא וכו', עד כאן לשונו, ככלומר שהרי השונה ה' כבוקם לבבוזו, ואה'על פי שהפסוק קוה בתרוב בכבוד הקבורה, הוא הדין על כבוקם אב ואם. (ענפי מצנה)**).

*) מרגום הוחר, באזם שמתעלם בארבי אביו ואמו שאהוב אותם יותר בגוףיו וגפו רוחו נשפטו, וכל העולם שקיי לו (סדרוש, כל מה שקיי לו) קיה נחشب לו לאין כדי לעשות בו רצון אביו ואמו ורעד אומת ולפודחת.

(31) חי אדם (סזג)

בלל סע הלכה כבוד אב ואם (ק"י יטיל) :

א אם יש לו אב או אם ישדר לעסוק בערבייה, שהיה מע מהית והוא חמור שבחרשות (מלחיט ניחלט ריב פה). וצריך האריך שיבגד אביו ואמו וירא מפניות גורץ ליזהר טאו בכבודם ובמורם, שהוקש כבודם ומוראתם לבודד וזרא של הפקות ביה, דלים בתיב כבד את ה' בהונן, הבא נמי בתיב כבד את אבך. כתיב את ה' אלתך תירא, והן בתוב איש אמו ואביו תיראו. ושלשה שותפותן הם אדרב, הפקות ביה ואביו ואמו, ואביו חoil, בוכן שאדרב מכבד אביו ואמו, אמר הקביה, עלה אמי עליזה באלו דרכות בינההם וכבודוני. ובוכן שמצוד אבוי ואם, אמר הקביה, יפה עשיותן צלא דרכיה בינהם שאדרב היאתי בינהם, ציערנו, ופיטרא שעמיד לאהבת איזם בונען, עהרי הואר בכלו ואהבת לרעך כמוך, אלא שבאבי ואמו, ובקשה אהבתם לאהבת הפקות, כויתא בז' התיא, בנבואר דעתך בתר אבוי ואמה דרכיהם פון יורי מרב מרים נפשיה ורוחיה נשחתה, ובולסא דהוי ליה חשב ליה لأن לטעבד ביה רעהה אבוי ואמה עביל. ואמרו ר' דבל מנות הבן על האב ומם, הואר פרעון אווב שתחן תיב לבריע לאבוי ולאמו ר' דבל מנות הבן על האב ומם, ומי שאינו טבדור, נקרא רושע, דתביב לאה ושי' ולא ישלם. ואיך בכלל הפרעון, שיאהוב אותם אהבת עזה כדרך שקיי אהבים אותם ולא יהיה עלי לפורת ולטשא. ואם אין אדם מכבד אביו ואמו, נוריות קשות באו עלין, דבדבב בכבוד הפקות, ימע כי נש העם הוה בפי ובשפתוי כבודני לאבוי רתק מסני, הנני ייבך לתפליא בו. וכיון שהשתה כבודם לכבוד הפקות, איך נט העונש שוה, ולכן בסוג הפקות האש בתקילה,zin מקל אביו ואמו בסקילה (פיין כי נמי זבקה מתקן נמי כתליות נגה):